

OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA RAQAMLI PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARINING O'RNI VA AHAMIYATI

Teshaboyev Akramjon Yuldashevich
*Andijon davlat chet tillari instituti “Ijtimoiy-gumanitar fanlar,
pedagogika va psixologiya” kafedrasini mudiri p.f.n.dotsent, akramjon@gmail.com*
Teshabayev Allayorjon Ganiyevich
*Andijon davlat chet tillari instituti “Ijtimoiy-gumanitar fanlar, pedagogika va
psixologiya” kafedrasini fani o'qituvchisi*
e-mail: allayor70@mail.ru

Annotatsiya: Maqolada oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini ta'minlashda raqamli pedagogikaning tutgan o'rni va ahamiyati sanab o'tilgan. Ta'limning sifat va samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi omillar tahlil qilingan. o'quv jarayonida an'anaviy va raqamli pedagogikani qo'llashidagi o'ziga xos jihatlari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: raqamli pedagogika, oliy ta'lim muassasalari, axborot kommunikatsiya texnologiyalari, ta'limni raqamlashtirish.

Yangi O'zbekistonda jamiyat hayotining siyosiy, insoniy-iqtisodiy va ma'naviy-madaniy sohalarni, shu jumladan, uzluksiz ta'lim tizimi va kadrlar tayyorlash bo'yicha tubdan islox qilish jarayonida qadam qo'ydi. Ta'lim har qanday jamiyatning ajralmas tarkibiy qismi, madaniyatning ko'rsatkichi va taraqqiyotning asosidir. Yangi O'zbekistonda amalga oshirilgan ta'limiy islohotlar yagona maqsad – barkamol shaxs va malakaviy mutaxassisni tarbiyalash hamda tayyorlashga qaratilgan.

Barkamol shaxs va malakali mutaxassisni tarbiyalashda muxim o'rin tutuvchi ta'lim tizimiga ilg'or g'oyalarni tadbiiq etish va shu sohada uning mazmunini shakllantirish ijtimoiy zaruriyat sanaladi. Ushbu jarayon ta'lim tizimini boshqarish, uni demokratik va insonparvarlik tamoyillariga asoslanishiga ta'minlash hisobiga kechadi.

Hozirda ilg'or texnologiyalarini keng o'zlashtirilishi, faoliyatdagi ijobiy o'zgarishlar, chet el investitsiyalari ko'lamlarining kengayishi, tadbirkorlik, kichik va xususiy biznesning rivojlanishi, shuningdek, uzluksiz ta'limning fan va ishlab chiqarish bilan integratsiyalashuvi, o'quvchi – yoshlarning qobiliyatlari va imkoniyatlariga muvofiq ravishda ta'limgacha tabaqalashtirilgan yondashuvning joriy etilishi hamda ta'lim berishning ilg'or pedagogik texnologiyalari, zamonaviy o'quv – uslubiy majmualarining yaratilishi, o'quv – tarbiya jarayonining didaktik jihatdan ta'minlanishi ta'limni boshqarish tizimini takomillashtirishga asos bo'lmoqda.

Yangi O'zbekiston taraqqiyotining hozirgi bosqichida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining inson hayotining barcha jabhalariga, jumladan, oliy ta'lim muassasalariga ham kirib borishi kuchaymoqda. Shuningdek, bunday taraqqiyot yo'lini o'z vaqtida tanlagan davlatlar muvaffaqiyatga erishmoqda. Aksincha, eski usulda ishlayotgan davlatlar esa taraqqiyotdan ortda qolmoqda. Bu tendentsiya oliy o'quv yurtlari uchun ham xosdir.

Oliy ta'lim muassasalarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) ta'limning ajralmas qismi hisoblanadi, chunki ko'plab oliy o'quv yurtlarining va oliy ta'lim muassasalarining o'quv rejasida talabalarda zamonaviy apparat va texnik vositalardan, shuningdek, dasturiy ta'minotdan hamda kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda professional ma'lumotlarni saqlash, taqdim etish, qayta ishlash va uni University of Management and Future Technologies 2023-yil 14-dekabr 149 uzatish bo'yicha malaka va ko'nikmalarni shakllantirishga imkon beradigan axborot texnologiyalari bilan bog'liq fanlar mavjud. Shuningdek, AKT o'qitish vositalariga aylanib bormoqda va shuning uchun zamonaviy o'quv

jarayonini elektron pochta, multimedia ilovalarini yaratish uchun mo'ljallangan dasturiy ta'minotsiz (prezentatsiyalar, video va audio materiallar va boshqalar) tasavvur qilish qiyin.

Oliy ta'lim muassasalarida - fanlar bo'yicha ta'lim resurslarini va topshiriqlarni joylashtirish, talabalar bilimni nazorat qilish, o'qituvchi bilan fikr almashishni tashkil etishga yordam beradigan tegishli vositalarni o'zida mujassamlashtirgan ta'limni boshqarish LMS (Learning Management System) tizimlarini joriy qilinmoqda [1]. Coursera, Udacity, FutureLearn, Udemy kabi platformalarga bo'lgan qiziqishning ortishi yurtimizda ham oliy ta'lim jarayonlarini boshqarish uchun mo'ljallangan "HEMIS" milliy axborot tizimining yaratishga olib kelmoqda va oliy ta'lim muassasalarining o'qituvchilari va talabalari ushbu tizimdan foydalanish imkoniyatini yaratilmoqda [2].

AKTdan turli sohalarda keng qo'llanila borayotgani bilan bog'liq vaziyat davlatdan ushbu yo'nalishda rivojlanish strategiyasini ishlab chiqishni talab qildi.

Jahon darajasiga moslashish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-iyuldagi "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlarini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-6079-son qarori qabul qilindi.

Strategiya ikkita dasturni tasdiqlashni nazarda tutadi: hududlarni raqamlashtirish va sohalarni raqamlashtirish. Shunday qilib, ikkita yondashuv taqdim etiladi - hududiy va tarmoq. Bu, shubhasiz, hujjatning eng keng qamrovli yoritilishi va samarali amalga oshirilishini ta'minlaydi.

Strategiyani muvaffaqiyatli amalga oshirishning eng muhim sharti aholining raqamli savodxonligini oshirishni ta'minlashdan iborat. Hujjatga ko'ra, oliy ta'lim o'qitish tizimining barcha bosqichlarida raqamli ta'limni joriy etish, IT-ta'limni rivojlantirish va hokazolar orqali aholi o'rtasida raqamli ko'nikmalar mavjudligini ta'minlash rejalashtirilgan. Shuningdek, mazkur farmonda axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalari sohasida ustuvor yo'nalishlarda fundamental va amaliy tadqiqotlar olib borishga alohida e'tibor qaratilgan [4].

Oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayoniga faol qo'llaniladigan va joriy etilayotgan axborot texnologiyalarining hajmi ushbu texnologiyalardan ta'lim maqsadlarida samarali va oqilona foydalanish bo'yicha turli xil qarama-qarshi fikrlar va savollarning paydo bo'lishiga olib keladi.

Raqamli pedagogika aynan nima? Bu savolga javob berish orqali biz terminologik chalkashliklarga yo'l qo'ymaslik, pedagogik tadqiqotlarni uslubiy jihatdan malakali olib borish, maqsad va vazifalarni to'g'ri shakllantirish, qanday natijaga erishmoqchi ekanligimizni aniq tushunib olish imkoniyatiga ega bo'lamiz. Oliy ta'lim muassasalarida ta'limni raqamlashtirish orqali zamonaviy texnik vositalarning yagona transformatsiyasidir. Raqamli pedagogika ta'limning nazariy va amaliy muammolarini, ta'lim jarayonining asosiy tarkibiy qismlarini, shuningdek, raqamli texnologiyalardan foydalangan holda ta'lim xizmatlarini samarali taqdim etishni ta'minlaydigan shart-sharoitlarni o'rganadi [3].

Darhaqiqat, axborot texnologiyalarining faol joriy etilishi tufayli ta'lim sohasida yangi holat yuzaga keldi. Bunday vaziyatda ko'p qirrali pedagogik merosning saqlanishi kuzatiladi, ammo u amaliy pedagogik faoliyat modeli bilan bog'liq quyidagi yangi imkoniyatlar bilan to'ldiriladi [5]:

1. O'quv materiallarini oliy ta'lim muassasalarida qo'llab-quvvatlash tizimlarida yoki o'qituvchining shaxsiy veb-saytida joylashtirish;
2. Materiallarni elektron pochta va maxsus aloqa tarmog'lari orqali tarqatish;
3. Yuqorida qayd etilgan o'quv jarayonini qo'llab-quvvatlash tizimlaridan foydalangan University of Management and Future Technologies 2023-yil 14-dekabr 150 holda testlar yaratish bo'yicha maxsus dasturiy ta'minot va kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda nazorat faoliyatini amalga oshirish;
4. Elektron pochta, ta'lim jarayonini qo'llab-quvvatlash tizimlari orqali o'qituvchi bilan talabalarining fikr almashinuvini amalga oshirish;

5. Fanning o‘quv rejasiga xorijiy va milliy ta’lim platformalaridan taniqli universitetlarning ommaviy ochiq onlayn kurslarini kiritish, yakuniy nazorat sifatida test sinovlaridan o‘tish va sertifikat olish yoki kurs uchun qo‘shimcha material sifatida ommaviy ochiq onlayn kurslardan foydalanish;

6. O‘quv mashg‘ulotlari va qo‘shimcha maslahatlar sifatida talabalar bilan onlayn ma’ruzalar yoki onlayn seminarlar o‘tkazish uchun veb-seminarlar [6] va videokonferentsiyalardan [7] foydalanish, taniqli professor-o‘qituvchilarning nutqlaridan takroriy foydalanish uchun yozib olish, talabalar bilan masofadan turib ishlash; xorijda stajirovka o‘tash yoki boshqa universitetlarda qo‘sh diplom dasturlari bo‘yicha o‘qish;

7. Maxsus tayyorlangan (pedagogik jihatdan moslashtirilgan) hamda tarmoqdagi audio va video materiallardan foydalanish;

8. Kurs uchun taqdimot materiallarini yaratishda turli dasturlardan foydalanish;

9. Elektron kutubxonalar, ma’lumotlar bazalari, ilmiy jurnallarga o‘quv maqsadlarida foydalanish maqsadida tarmoqqa kirish imkoniyati;

10. O‘quv adabiyotlarining raqamli nusxalaridan, maxsus tayyorlangan elektron darsliklardan foydalanish.

Yuqoridagi barcha imkoniyatlar ta’lim jarayoniga yangi axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish bo‘yicha optimal yondashuvlarni ishlab chiqish, ularni qo‘llash bo‘yicha yo‘riqnomalar paydo bo‘lishini taqozo etadi. Oliy ta’lim muassasalarida yangi texnologiyalardan foydalanishning kuchayishi bilan bog‘liq bo‘lgan hozirgi vaziyat pedagogik muammolarni hal qilishning ilmiy asoslangan nazariy modellari va standartlarini o‘zgartirishni talab qiladi.

Bunday ilmiy asoslangan modellarning amaliyotda joriy etilishi amaliy pedagogik faoliyat texnologiyalari shaklida o‘z ifodasini topgan. Oliy ta’lim muassasalarida o‘quv jarayoniga yangi texnologiyalarni joriy etish bilan bog‘liq vaziyat ko‘rib chiqilayotganda, aynan raqamli pedagogika deb ataladigan model nazarda tutilgan.

Amaliy pedagogik faoliyatning yangi texnologiyalarni joriy etish bilan to‘ldirilishi zamonaviy oliy ta’lim muhitiga yangicha qarashni keltirib chiqaradi. Bu borada oliy ta’lim muassasalari muayyan muammolarni hal qilishlari kerak, jumladan:

- Mahfiy fanlar doyrasida yangi yopiq aloqa kanallarini va nomaxfiy fanlar doyrasida Internetga keng polosali ulanishni joriy etgan holda axborot-kommunikatsiya infratuzilmasini, shuningdek, dasturiy-texnik vositalarni takomillashtirish va yangilash;

- Oliy ta’lim muassasalarining o‘quv jarayonida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish;

- Oliy ta’lim muassasalaridagi zamonaviy axborot texnologiyalari sohasida pedagog kadrlar malakasini oshirish;

- kasbiy faoliyatida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo‘llashga qodir mutaxassislarni tayyorlash;

- axborotni qayta ishlash sohasida talabalarning umumiy madaniy kompetensiyalarini shakllantiruvchi hamda “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasida ta’lim muassasalari oldiga qo‘yilgan vazifalar hal etilishini ta’minlovchi o‘quv dasturlari va fanlar mazmunini davriy yangilab borish.

Zamonaviy ta’lim sharoitida pedagogika oldida turgan vazifalar hajmining ortib borishi pedagogik tadqiqotchilardan ham, pedagogik amaliyotchilardan ham jiddiy harakatlarni talab qiladi. Bu borada V.V.Grinshkun o‘z qarashlarini aniq ifodalaydi: “Ta’limni axborotlashtirishga University of Management and Future Technologies 2023-yil 14-dekabr 151 mutanosib va asosli yondashuvlarni izlash zarur, bunda axborotlashtirishning o‘zini yakuniy maqsad deb hisoblab bo‘lmaydi, balki talabalarni o‘qitish samaradorligini oshirish bilan bog‘liq muammolarni hal qilishga yo‘naltirilishi kerak.” [8].

Xulosa qilib aytganda, jadal rivojlanayotgan axborot texnologiyalarini ta’lim jarayoniga joriy etish professor-o’qituvchilarga aniq ta’limiy natijani olish uchun oqilona va samarali o’qitishni ta’minlash imkonini beradigan optimal metodikani tanlash imkoniyatidir.

Professor-o’qituvchi to’g’ri tanlov qila olishi uchun esa oliy ta’lim zamonaviy ta’lim muhitida axborot texnologiyalari qamrovining oshishi bilan yuzaga kelgan o’zgarishlardan foydalanish bo’yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish talab etiladi. Buning uchun esa pedagog tadqiqotchilar tomonidan ilmiy izlanishlar olib borish zarur.

Adabiyotlar.

1. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-iyuldagi “Raqamli O’zbekiston – 2030” strategiyasi va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlarini tasdiqlash to’g’risida”gi PF-6079-son qarori.

2. Aglyamzyanova G.N., Gumerova L.Z., Digital pedagogi in higher school: using student simulation learning. Russian Journal of Education and Psychology 2021, Том 12, № 1-2, <http://rjep.ru>

3. Бережнова Е.В. Условия организации skype конференций в профессиональной подготовке переводчиков. / Е.В. Бережнова, Д.А. Петрова // Образование и общество. – 2017. – Т. 4. – № 105. – С. 85–88.

4. Гриншкун В.В. Проблемы и пути эффективного использования технологий информатизации в образовании: Сообщение для обсуждения на заседании бюро отделения философии образования и теоретической педагогики РАО (при участии отделений профессионального образования и общего среднего образования) / В.В. Гриншкун. 27 февраля 2018 г.

5. Калинина С.Д. Вебинар как форма электронного обучения в высшей школе / С.Д. Калинина // Вестник МГИМО Университета. – 2015. – № 2 (41). – С. 291–295.

6. Калинина С.Д. Массовые открытые онлайн курсы (МООС): педагогический ресурс или маркетинговый ход? // Форум «Преподаватель в среде e_learning»: Сборник докладов и тезисов. – М.: Московский государственный университет экономики, статистики и информатики, 2014. – С. 82–86.

7. Калинина С.Д. Цифровая педагогика: революционный сдвиг педагогической парадигмы или новое видение современной образовательной среды? Образование и общество. № 5 (112). Сентябрь–октябрь. 2018.

8. Тихомирова Е. Живое обучение: Что такое e-learning и как заставить его работать // – М.: Альпина Паблицер, 2016. – 236 с.

9. Ashurov J.Dj., Zamonaviy ta'lim muhitida raqamli pedagogikaning o'rni va ahamiyati // Eurasian journal of academic research, Innovative Academy Research Support Center / Volume 1 Issue 9, December 2021 ISSN 2181-2020